

3. Bogachev, S.V. (2005). *Kapitalotvorcheskaja funkcija promyshlennyh predpriyatij* [Capital-Creation Function of Industrial Enterprises], Institute of the Economics of Industry of the National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk (in Russ.).
4. Brigham, J., Edhart, M. (2009). *Finansovyy menedzhment* [Financial Management], 10rd ed., Peter, St. Petersburg (in Russ.).
5. Danilenko, A.I., Zimovets, V., Koshik, O.M. et al. (2011). *Derzhavna polityka stabilizatsii finansiv pidpriemstv* [State policy of stabilization of enterprises' finances], Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv (in Ukr.).
6. Lyhonenko, L.O. (2016). Anticrisis management of the enterprise in the conditions of economy of knowledge and intellectualization of management. *Ekonomichnyy forum [Economic forum]*, no. 1, pp. 161-170. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2016_1_25 (in Ukr.).
7. Vasilchak, S.V., Zhydak, O.R. (2011). Main Approaches to the Organization's Management of Financial Resources of the Enterprise. *Ekonomika APK [Economy of the AIC]*, no. 10, pp. 78-80 (in Ukr.).
8. Sitnik, G.V. (2013). Strategic financial planning in the system of management of the trade enterprise. *Biznes Inform [Business Inform]*, no. 9, pp. 359-369. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_9_60 (in Ukr.).
9. Tkachenko, T.I. (2009). *Stalyj rozvytok turyzmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu* [Sustainable Tourism Development: Theory, Methodology, Business Realities], 2nd ed., Kyiv. Nats. Trad.-ekon. Unt, Kyiv (in Ukr.).
10. Shantret, A.M. (2008). *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Anticrisis management of the enterprise], Ukr. akad. drukarstva, Lviv (in Ukr.).
11. Mishkin, F.S. (2012). Global Financial Instability: Framework, Events, Issues. *Journal of Economic Perspectives*, no. 4. Available at: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>.
12. Schinasi, G.J. (2005). *Safeguarding financial stability: theory and practice*. DC: International Monetary Fund, Washington.
13. State Statistics Committee of Ukraine. *Hotels and other places of temporary residence*, Statistical information. Available at: www.ukrstat.gov.ua (in Ukr.).
14. State Statistics Committee of Ukraine. *Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises*, Statistical information. Available at: www.ukrstat.gov.ua (in Ukr.).

УДК 351.72

Л. Р. Руснак, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ПРОБЛЕМИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА В УКРАЇНІ

Анотація

У статті досліджено основні проблеми детермінації фінансового шахрайства як результату деструктивних процесів економіки України. В сучасних умовах реформування економічних відносин надзвичайними темпами та динамізмом характеризується розвиток фінансових ринків. У фінансовій індустрії конкурентна перевага та технології тісно переплетені та пов'язані між собою. Зростання довіри до ринків фінансових послуг, ефективність їх роботи значною мірою залежать від того, як і за якими правилами функціонує фінансовий сектор. У діяльності фінансових інститутів в Україні та й в усьому світі виникають різноманітні проблеми, що потребують свого вирішення, і одна з них – шахрайство. Стрімке зростання технологій та комунікації, розвиток інформаційних технологій та їх активне використання в сфері фінансових послуг сприяють появі та удосконаленню різноманітних видів шахрайства, щорічні втрати від якого у світовому масштабі оцінюються в мільярди доларів.

Ключові слова: економічна безпека, національна економіка, фінансове шахрайство, підприємництво, ринкова економічна система, корпоративні інтереси, приватна власність, економічні відносини, банківська діяльність, деструктивні процеси.

Л. Р. Руснак, к.э.н.,
Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
г. Черновцы

ПРОБЛЕМЫ ДЕТЕРМИНАЦИИ ФИНАНСОВОГО МОШЕННИЧЕСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье исследованы основные проблемы детерминации финансового мошенничества как результата

деструктивных процессов в экономике Украины. В современных условиях реформирования экономических отношений чрезвычайными темпами и динамизмом характеризуется развитие финансовых рынков. В финансовой индустрии конкурентное преимущество и технологии тесно переплетены и взаимосвязаны. Рост доверия к рынкам финансовых услуг, эффективность их работы в значительной степени зависят от того, как и по каким правилам функционирует финансовый сектор. В деятельности финансовых институтов в Украине и во всем мире возникают разнообразные проблемы, требующие своего решения, и одна из них – мошенничество. Стремительный рост технологий и коммуникации, развитие информационных технологий и их активное использование в сфере финансовых услуг способствуют появлению и совершенствованию различных видов мошенничества, ежегодные потери от которого в мировом масштабе оцениваются в миллиарды долларов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальная экономика, финансовое мошенничество, предпринимательство, рыночная экономическая система, корпоративные интересы, частная собственность, экономические отношения, банковская деятельность, деструктивные процессы.

Постановка проблеми. З початком проведення в Україні радикальних ринкових реформ шахрайство в підприємстві стало однією з найбільш характерних його рис. Саме шахрайство виступає сутнісною рисою більшості економічних злочинів і головною перешкодою на шляху формування цивілізованої системи соціально-економічних і організаційно-управлінських відносин в економічній сфері. Особливу роль у розробці концепції протидії шахрайській мімікрії українського бізнесу можуть і повинні зіграти дослідження проблем протидії з позицій економічної теорії й безпекознавства. Найбільш загальне визначення фінансового шахрайства в підприємстві можна сформулювати наступним чином – вид деструктивної економічної діяльності, який пов'язаний з одержанням матеріальних та фінансових активів за рахунок привласнення або придбання права на ці активи на основі обману або уведення в оману. Таким чином, проблема детермінації фінансового шахрайства постає актуальною і при нинішньому реформуванні економічної та фінансової сфери України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічної безпеки висвітлено у працях вітчизняних науковців О. І. Барановського, З. С. Варналія, О. С. Власюка, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, Б. М. Данилишина, Я. А. Жаліла, В. В. Засанського, М. Д. Ковальова, Т. Т. Ковальчука, О. Є. Користіна, І. П. Мігус, В. І. Мунтіяна, Г. А. Пастернак-Таранушенка, С. І. Пирожкова, В. А. Предборського, Д. К. Прейгера, А. І. Сухорукова, В. І. Франчука, Є. В. Хлобистова та ін. Серед зарубіжних економістів доцільно виокремити Л. Абалкіна, У. Бека, З. Бжезінського, Дж. Голдена, Р. Келлі, Л. Олвея, Є. Олейнікова, Т. Сандлера, В. Сенчагова, В. Тамбовцева, К. Хартлея, які також досліджували проблематику економічної безпеки держави.

Дослідженням кримінальної економічної діяльності займалися такі відомі зарубіжні вчені, як Еміль Дюркгейм, Роберт Мертон, Нільс Крісті, Едвін Сазерленд, Бу Свенссон, Джозеф Ф. Шелі, Едвін Шур, Ернандо де Сото й ін.

Проблемам шахрайства в бізнесі присвячені праці У. Альбрехта, Дж. Вінця, Т. Уільямса, М. Дж. Комера, Р. Давіа Говарда, К. О'Брайена й ін.

Мета дослідження. Серед ключових умов і причин детермінації фінансового шахрайства можна виділити дві найбільші групи факторів: об'єктивного й суб'єктивного порядку. Таким чином можна сформулювати завдання дослідити дані фактори, які сформувалися в українській економіці.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб краще зрозуміти, як діють зазначені фактори детермінації шахрайства у сфері підприємства, доцільно звернутися до аналізу більш загальних причин і умов криміналізації економіки. Насамперед відзначимо, що існує складний взаємний зв'язок і зумовленість сукупності факторів, що сприяли криміналізації економіки й економічних відносин в українській господарській системі в період ринкових реформ. Якщо спиратися на науковий апарат кримінологічної науки, то в ній прийнято виділяти, з одного боку, обставини, які діють на макрорівні, що й визначають саму наявність

злочинності в суспільстві, або які сприяють її генезису, і, з іншого боку, обставини, що сприяють здійсненню конкретних злочинів. Складна й суперечлива взаємодія цих обставин і формує криміногенну ситуацію в суспільстві або окремих сегментах його життєдіяльності. Подібний методологічний підхід можливо застосувати при дослідженні сукупності факторів, що сприяють генезису кримінальних явищ і процесів у сфері економічної діяльності.

Серед загальних обставин, що обумовлюють стан і тенденції сучасних злочинних процесів в українському господарстві, виділимо основні:

- нездатність держави забезпечити конструктивне реформування економічних відносин і сформувати цивілізовану соціально орієнтовану ринкову господарську систему;
- витрати й грубі прорахунки в політиці ринкового реформування;
- необґрунтоване відсторонення держави від публічно-правового регулювання економічних відносин в умовах становлення ринку;
- тривале збереження в цій сфері правового вакууму;
- правовий нігілізм у суспільстві;
- невідповідність населення й господарюючих суб'єктів до цивілізованої та законної діяльності в умовах сформованих ринкових відносин;
- низька ефективність роботи контролюючих органів у сфері економічної діяльності;
- недоліки в діяльності правоохоронних органів;
- цілеспрямовані дії, які спрямовані на власні специфічні корпоративні інтереси.

Зрозуміло, названі обставини виділені умовно як самостійні. Насправді вони тісно й нерозривно пов'язані, взаємозалежні, взаємообумовлені і є сукупністю причин і умов, що детермінують процес криміналізації сфери економічної діяльності, або сприяють такій криміналізації. Розглянемо докладніше окремі з перерахованих вище обставин.

Перші два фактори можна вважати визначальними в еволюції явища загальної криміналізації національної економіки.

З самого початку перехід до ринку в нашій країні був пов'язаний з тим, що економічні відносини піддалися замість конструктивного реформування руйнівній деформації. При цьому виникли дисфункції державних інститутів (у системі управління економікою тощо), які повинні були регулювати ці відносини в господарській системі. Не було чіткої програми соціально-економічних перетворень, переоцінили самодостатність ринкових регуляторів, а також ряд інших обставин – усе це в сукупності обумовило виникнення й відтворення в сфері економічної діяльності невинормованої поведінки як стійкого й масового явища. Відхилення від норми, девіація в економічній поведінці перетворилися в норму.

Відомо, що періоди корінних соціальних трансформацій завжди характеризуються ростом злочинності. Видатний французький соціолог Еміль Дюркгейм пояснював цей феномен проявом аномії, тобто невинормованості (ненормативної) поведінки. Саме в часи соціальних переворотів значною мірою слабшає почуття відповідальності перед колективом, перед суспільством. Колишні норми стають неефективними. У такому стані людина не визнає обмежень, встановлених державою. Вона схиляється до виконання своїх домагань часто протизаконними методами.

Ситуація, яка склалася напередодні ринкових трансформацій в українській економіці, посилювалася ще й тим, що повноцінні товарно-грошові відносини в нашому суспільстві не могли виникнути природно історично. У зв'язку з цим, поява й розвиток системи таких відносин у нашому суспільстві цілком детерміновані намірами й діями вітчизняних реформаторів та їх штатних або «позаштатних» радників. Іншими словами, формування сучасної системи ринкових відносин здійснюється в основному за рахунок реформ «зверху». Тому настільки великим є вплив так званого суб'єктивного фактора на хід усіх українських соціальних перетворень. Відповідно, велика й ціна помилок (випадкових або свідомих) при розв'язанні тих або інших стратегічних завдань ринкового реформування.

Якщо звернутися до аналізу традиційної системи економічних відносин, яка склалася в нашій країні в радянський період, можна відзначити, що вона відрізнялася вкрай високим ступенем нормативного забезпечення й твердістю адміністративного контролю, відсутністю природних стимулів високопродуктивної праці й інтенсивного розвитку тощо. Детермінуючим фактором її глобального руйнування став, насамперед, зумовлений загальною кризою системи тоталітарного соціалізму розпад державності взагалі й механізмів державної влади зокрема й пов'язаний з ними демонтаж планової системи господарського управління, а також втрата здатності державних інститутів управляти економічними й соціально-політичними процесами в країні.

Проголосивши курс на перехід до цивілізованих, соціально-орієнтованих ринкових відносин, держава виявилася не здатною створити умови для реалізації природних прав людини в економіці й налагодити діюче регулювання соціально-економічних процесів. Насамперед, не були вирішені принципово важливих, з позиції збереження економічної й соціальної рівноваги, завдання. До них слід віднести такі: реалізація принципів вільного підприємництва – конкуренції й рівних стартових умов для всіх учасників економічних відносин; боротьба за перерозподіл власності в межах закону; забезпечення реальної свободи приватної власності та її захисту за допомогою легальних правових інструментів (законодавчих норм, судових і інших процедур тощо); підтримка еквівалентності обігу в економіці й реалізація пов'язаного з ним принципу соціальної справедливості; гарантування свободи споживчого вибору й захисту інтересів споживачів; узгодження публічних і приватних економічних інтересів тощо.

Через це в системі господарювання стали виникати економічні відносини (інституціональні й неінституціональні) із низьким ступенем легітимності, наслідком чого стала масштабна ненормативна економічна поведінка, особливо в сфері відроджуваного підприємництва, і різке посилення ступеня його кримінальної спрямованості. Це відбулося, природно, насамперед, на збільшенні кількості, масштабів і спектра шахрайських діянь.

Цьому сприяла й низка інших обставин суб'єктивного характеру, насамперед створення правового вакууму в сфері регулювання економічних відносин.

Говорячи про причини криміналізації економічних відносин і ріст економічної злочинності, включаючи ріст шахрайства, слід назвати й деякі інші важливі фактори. Серед них такі, як деструкція соціальних норм, руйнування традиційних моральних імперативів, втрата духовних ідеалів і орієнтирів. На перших етапах перетворень зіграло свою роль і свідоме ослаблення боротьби з економічною злочинністю.

Процесам загальної криміналізації економіки в період ринкових реформ відчутно сприяли також і цілеспрямовані дії злочинного світу й корумпованої частини державного апарату. Skorиставшись перехідною ситуацією в економіці, наявністю організаційно-економічного й правового хаосу в регулюванні сформованих ринкових відносин, цей тіньовий альянс використовував економічні злочини як головний інструмент у боротьбі за прискорення досягнення своїх стратегічних корпоративних цілей. Тому не дивно, що в 90-ті роки спостерігався настільки безпрецедентний ріст їх кількості.

Висновки з проведеного дослідження. Внаслідок проникнення криміналу в економіку й систему господарських відносин на початкових етапах реформ були здійснені кримінологічно й економічно деструктивні процеси. Серед них можна назвати:

- здійснене незаконне первинне нагромадження капіталу (у його кримінальних і напівкримінальних, тіньових формах) у процесі приватизації, акціонування тощо, а також за рахунок різних видів шахрайства в сферах бізнесу, банківської діяльності тощо;
- забезпечена свобода дій криміналу в економіці під прикриттям створюваних легальних комерційних структур, що споконвічно переслідують злочинні цілі та використовують позаекономічні методи конкурентної боротьби;

– в основному відмиті злочинні капітали за рахунок створення нових або купівлі діючих підприємств, вкладення коштів у розвиток різних видів легального бізнесу, купівлю нерухомості тощо.

Серед суб'єктивних факторів можна виокремити такі, які пов'язані з відсутністю в Україні досвіду й навичок цивілізованого ведення бізнесу й дотримання в цій сфері інституціональних норм, правил і заборон, зі свідомим наміром частини реформаторів забезпечити первинне нагромадження капіталу, формування приватної власності на засоби виробництва й широкого загалу приватних власників за допомогою будь-яких методів і засобів, навіть якщо вони суперечать нормам права й моралі; з активним включенням у процеси розвитку бізнесу й створення підприємницьких, комерційних і кредитно-банківських структур представників тіньової економіки й криміналітету.

З об'єктивної сторони відзначимо, що серед загальних обставин, які обумовлюють стан і тенденції сучасних злочинних процесів в українському суспільстві, виділимо основні: нездатність держави забезпечити конструктивне реформування економічних відносин і сформувати цивілізовану соціально орієнтовану ринкову господарську систему; прорахунки в політиці ринкового реформування; необґрунтоване відсторонення держави від публічно-правового регулювання економічних відносин в умовах становлення ринку; тривале збереження в цій сфері правового вакууму; правовий нігілізм у суспільстві; невідповідність населення й господарюючих суб'єктів до цивілізованої діяльності в умовах сформованих ринкових відносин; низька ефективність роботи контролюючих органів у сфері економічної діяльності; недоліки в діяльності правоохоронних органів; цілеспрямовані дії злочинців, які лобюють власні специфічні корпоративні інтереси.

Досягаючи тотальних розмірів, фінансове шахрайство в остаточному підсумку перешкоджає соціальному й науково-технічному прогресу в суспільстві, стримуючи економічний розвиток і перешкоджаючи вкладенню ресурсів й капіталів у соціально значущі сфери національного господарства, перешкоджаючи перерозподілу доходів від використання природних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Бурова Н. В. Нелегальная теневая деятельность: подходы к определению и классификации / Бурова Н. В. – СПб. : Изд-во СПб ГУЭФ, 2005. – 40 с.
2. Джужа О. М. Криміналізація економіки України: стан, тенденції, напрями протидії / О. М. Джужа, С. С. Чернявський // Право України. – 2005. – № 12. – С. 35–40.
3. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защиты / Доценко Е. Л. – СПб. : Речь, 2004. – 225 с.
4. Ермолович Д. В. До питання про види шахрайства у Білорусі / Д. В. Ермолович // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2005. – № 1. – С. 56–61.
5. Завгородний М. А. Методы обнаружения и прогнозирования мошенничества на рынке финансовых услуг / М. А. Завгородний // 10-я международная конференция молодых ученых-экономистов «Предпринимательство и реформы в России». – СПб: СПбГУ, 2004. – С. 8–9.
6. Ірхін Ю. Б. Психосемантичні засади довірливості у шахрайстві як елемент делінквентного поведіння особистості / Ю. Б. Ірхін // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2010. – Вип. 8. – С. 388–397.
7. Мусієнко О. Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах / Мусієнко О. Л. ; за ред. В. Ю. Шепітька ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х. : Право, 2010. – 163 с.

Larysa Rusnak, PhD,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

PROBLEMS OF DETERMINATION OF FINANCIAL STORAGE IN UKRAINE

Summary

Basic problems of the determination of financial frauds as a result of destructive processes of Ukraine's economy are investigated. In today's conditions of reforming economic relations, extreme pace and dynamism are characterized by the

development of financial markets. In the financial industry, competitive advantage and technology are closely interwoven and interconnected. The growth of confidence in financial services markets, the effectiveness of their work largely depends on how and according to which rules the financial sector functions. In the activities of financial institutions in Ukraine and throughout the world there are a variety of problems that need to be addressed, and one of them is fraud. The rapid growth of technology and communication, the development of information technology and its active use in the field of financial services contribute to the emergence and improvement of various types of fraud, whose annual losses are estimated worldwide at billions of dollars.

Keywords: economic security, national economy, financial fraud, entrepreneurship, market economy system, corporate interests, private property, economic relations, banking activity, destructive processes.

References:

1. Burova, N.V. (2005). *Nelehalnaya tenevaya deyatel'nost: podkhody k opredeleniyu y klassyfykatsyy* [Illegal Shadow Activity: Approaches to Definition and Classification], Yzd-vo SPb HUÉF, SPb. (in Russ.).
2. Dzhuzha, O.M., Chernyavskyy, S.S. (2005). Criminalization of the Ukrainian economy: state, tendencies, directions of counteraction. *Pravo Ukrayiny [Law of Ukraine]*, no. 12, pp. 35–40 (in Ukr.).
3. Dotsenko, E.L. (2004). *Psykholohyya manyplyatsyy: fenomeny, mekhanizmy, zashchyty* [Psychology of manipulation: phenomena, mechanisms, protection], Rech, SPb. (in Russ.).
4. Yermolovych, D.V. (2005). On the issue of fraud in Belarus. *Visnyk Odeskoho instytutu vnutrishnikh sprav [Bulletin of the Odessa Institute of Internal Affairs]*, no. 1, pp. 56–61 (in Ukr.).
5. Zavhorodnyy, M.A. (2004). Methods of detection and prediction of fraud in the financial services market. *Mat. 10-ya mezhdunarodnaya konferentsiya molodykh uchenykh-ekonomystov "Predprynymatelstvo y reformy v Rossyy"* [Mat. 10th International Conference of Young Scientists-Economists "Entrepreneurship and Reforms in Russia"], SPbHU, SPb, Russia, pp. 8–9 (in Russ.).
6. Irkhin, YU.B. (2010). Psychosemantic Principles of Trust in Fraud as an Element of Delinquent Treatment of Personality. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi : zb. nauk. pr. Instytutu psykholohiyi im. H.S. Kostyuka APN Ukrayiny [Problems of Contemporary Psychology: Sb. sciences Ave. Institute of Psychology them. G.S. Kostyuk Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, vol. 8, pp. 388–397 (in Ukr.).
7. Musiyenko, O.L. (2010). *Teoretychni zasady rozsliduvannya shakhraystva v suchasnykh umovakh* [Theoretical Principles of Investigation of Fraud in Modern Conditions], ed. V. YU. Shepitka; Nats. yuryd. akad. Ukrayiny im. YA. Mudroho, Pravo, Kharkiv (in Ukr.).

УДК 336.1:354.22

Н. Д. Собкова, к.е.н., доцент,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
С. Ю. Чубатенко,
Е. Ю. Ібрагімов,
Буковинський державний медичний університет,
м. Чернівці

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСТВА

Анотація

Розглянуто теоретичні аспекти моніторингу фінансових ресурсів у системі казначейства. Досліджено вплив основних чинників на управління фінансовими ресурсами. Запропоновано принципи інформаційно-обчислювальної системи Державного казначейства України. Доведено необхідність пошуку, створення та удосконалення нових інструментів напрямку зосередження фінансових ресурсів в єдиній структурі для успішної реалізації бюджетної політики держави. Охарактеризовано вимоги щодо удосконалення системи управління доходами та видатками в системі казначейства. Визначено основні процедури моніторингу єдиного казначейського рахунку для підвищення ефективності системи управління доходами та видатками бюджету. Запропоновано схему взаємовідносин між органами Державної казначейської служби та розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів для підвищення ефективності моніторингу фінансових ресурсів у системі казначейства.

Ключові слова: моніторинг фінансових ресурсів, єдиний казначейський рахунок, розпорядники бюджетних коштів, доходи та видатки бюджету, система казначейства.